

Landsplan for bruken av vannressursene

Av Sverre Fosse

Sverre Fosse er siv.ing. (bygg) fra NTH, 1963. Han er nå ansatt som fylkesingeniør i Aust-Agder fylke.

Foredrag holdt i Norsk Forening for Vassdragspleie og Vannhygiene, Kristiansand 6. oktober 1975.

Planleggingen på fylkesnivå er avhengig både av den statlige og den kommunale planlegging.

Fylkesmannen kom for alvor inn i bildet i arbeidet med vannressursene da Bygningsloven av 18. juni 1965 ble innført og utbyggingsavdelingene ble opprettet. Utbyggingsavdelingen fikk i oppdrag å påse at vann- og avløpsplanlegging ble gjennomført som en del av oversiktsplanleggingen. I dag kan det vel sies at rammeplaner for vann og avløp er den del av oversiktsplanleggingen som er kommet lengst, i alle fall m.h.t. de tekniske løsninger. Det svikter imidlertid ofte på den økonomiske side både når det gjelder kostnadsoverslag og ikke minst m.h.t. innpassing i kommunens økonomiske langtidsplanlegging. Dette forhold gjør det meget vanskelig å vurdere landsplanens talloppstillinger som bare angir en meget grovmasket fylkesvis fordeling.

I forbindelse med fylkesplanleggingen har vi i Aust-Agder lagt ned adskillig arbeid i å få fram en total oversikt over avløpssituasjonen i fylket. Det er laget en beskrivelse av avløpsforholdene ikke bare i den enkelte kommune, men også i deler av kommunene, såkalte enhetsområder. Videre er det satt opp kostnader for investeringer i den kommende fireårsperiode. Med denne framgangsmåte tar vi sikte på å få i stand en overlapping mellom den kommunale og den fylkeskommunale planlegging. Dette er ikke noen form for dobbeltarbeid. Framgangsmåten er brukt for at vi skal få best mulig samsvar mellom fylkeskommunal og kommunal planlegging. Slik overlapping er nødvendig også mellom fylkesplan og landsplan. Vi bør vel få til en situasjon som best kan sammenlignes med tannhjul. Tennene ska gripe inn mellom hverandre, men hjulene skal være selvstendige enheter.

Foreløpig er Landsplanen, eller rettere sagt det foreliggende dokument, Stortingsmelding nr. 107, for grovmasket til at det kan bli en slik over-

lapping. Hjulet er der, men tennene mangler. Det blir ikke kraftoverføring.

Nå er det bebudet arbeidsrapporter og datablad i forbindelse med landsplanen. Dette materiale vil forhåpentligvis være tilstrekkelig detaljert til at det kan fungere som bindeledd mellom landsplan og fylkesplan.

La det imidlertid også være sagt at utspillene fra kommunene heller ikke er så gode som vi ønsker. Det skyldes først og fremst mangelfull økonomisk langtidsplanlegging. Dersom ikke kommunene kommer etter med dette arbeidet, vil det svekke arbeidet med Landsplanen.

Oppryddingsarbeidet i Aust-Agder.

Jeg nevnte innledningsvis at rammeplaner for vann- og avløp er utarbeidet. I Aust-Agder er det nå i grove trekk planer for alle våre tettsteder, og arbeidet med gjennomføring av oppryddingstiltak er i gang.

Særlig må det i denne sammenheng pekes på det omfattende samarbeid som er etablert i Arendalsområdet hvor fire kommuner har gått sammen om et felles avløpsanlegg. Anlegget vil dekke hele Hisøy, det meste av Øyestad, halve Arendal og en mindre del av Moland kommune. Anlegget som har en total kostnadsramme på 23 mill. kroner er under arbeid og vil stå ferdig 1. januar 1978. Det er grunn til å gi ros til disse kommuner som tross adskilleg uenighet innledningsvis, har klart å bli enige om å bygge det beste anlegg, selv om det må skje tvers over kommunegrensene.

Når det gjelder prioritering og framdriftsplan, må også Arendal kommune fremheves fordi den har vedtatt en omfattende sanerings- og oppryddingsplan med investeringsplan fram til 1985. I disse dager settes det i gang oppryddingsarbeider for innpå 3 mill. kroner.

Men i de indre bygder skjer det også noe. En del anlegg er bygget og flere er under bygging. Jeg synes det i denne sammenheng er morsomt å peke på Valle kommune som i løpet av ett år har fått i drift tre tidsmessige renseanlegg.

Kvaliteten av VA-arbeidene for dårlig. Gjennomføringen av Landsplanen er avhengig av at det blir etablert hensiktsmessige organer bl.a. på fylkesplan.

Det siste året har fylkesmannen fått en ny oppgave i arbeidet med vannressursene, nemlig tilsyn etter lov om vannforurensing av 26. juni 1970. Det må vel innrømmes at det tilsyn som har fungert siden loven ble innført og som også fungerer i dag delvis under fylkesmennene, i for stor grad har karakter av et skrivebordstilsyn. Det er lagt mye arbeid ned i formell saksbehandling, utforming av tillatelser og fastleggelse av tidsfrister uten at en har fulgt opp gjennomføringen av påleggene. Med den foreliggende saksmengde og den bemanning som har vært til rådighet, har vi imidlertid neppe hatt noe alternativ til den framgangsmåte som er brukt.

I Aust-Agder er vi nok ikke noe unntak i denne sammenheng, men i

forbindelse med delegering av tilsynsmyndigheten i fjor bestemte vi oss til å se litt nærmere på den tekniske utførelsen av avløpsanlegg i alle fall på en mindre sektor. Vi tok for oss anlegg for spredt bebyggelse og undersøkte ca. 70 anlegg fordelt på 4 kommuner. Resultatet var meget nedslående. Av de 70 undersøkte anlegg var det bare ca. 10 % som var uten grove feil. I gjennomsnitt var det 2 grove feil pr. anlegg. Videre var det meget alminnelig at viktige anleggsdeler overhodet ikke var utført.

Denne undersøkelsen som ble utført i fire kommuner i Aust-Agder er ikke trukket fram her for å vise et spesielt fenomen. Vi har grunn til å tro at situasjonen er den samme i fylket for øvrig, og den kontakt vi har hatt med tilsynet i andre fylker peker i retning av at vi har det samme forhold i hele landet.

Anleggene for den spredte bebyggelse er vel kanskje de det står dårligst til med m.h.t. kvalitet i utførelse og drift, men dessverre er det grunn til å tro at det også hefter betydelige mangler ved avløpsanleggene i de regulerte områder. Vi kan ikke vise til dokumentasjon med tilsvarende undersøkelse som den som er gjort i den spredte bebyggelse. Stikkprøver, lekkasjeundersøkelser og driftsresultater fra renseanlegg peker imidlertid i retning av at nyanlagte kommunale avløpsnett også er beheftet med alvorlige feil og mangler.

Dette forhold med kvaliteten av utførelsen av kloakkanleggene trekkes fram her fordi det må sees i sammenheng med den økte prioritering av avløpssektoren i følge Landsplanen eller

Stortingsmelding 107, nå skal få. Det er viktig å stille spørsmålsteget ved hvorvidt vi er skikket til å gjennomføre den opptrapping det er tale om. Dette forhold er ikke tatt opp i handlingsprogrammet. Stortingsmeldingen nevner riktignok spørsmålet i kap. 1, hvor det heter:

«Ved videreføring av arbeidet med Landsplanen for bruken av vannressursene vil spørsmålet om etablering av hensiktsmessige organer for utbygging og drift innen vann- og avløpssektoren, og om gjennomføring av en kontinuerlig kontroll (overvåking) av vannressursenes kvalitet bli nærmere vurdert.»

Når vi vet at vi nå nærmer oss slutten på 1975 og at gjennomføringen av Landsplanen er i gang og under rask opptrapping, er dette egnet til å bekymre. Vi må sikre oss at de store investeringer som skal gjøres på avløpssektoren blir forvaltet på beste måte. Det haster med å få etablert de hensiktsmessige organer.

Departementet bør snarest ta opp disse spørsmål og få de forsvarlig utredet. Det bør på landsplan bli en enhetlig linje m.h.t. fylkeskommunenes arbeid på vann- og avløpssektoren. Fylket har en viktig oppgave som koordinator mellom kommunene og som kontaktledd mellom kommunene og riksplan. Dette gjelder så vel m.h.t. oversiktsplanleggingen og derigjennom den økonomiske prioritering, som for tilsynsfunksjonene som skal sikre at vi får igjen for våre investeringer det vi forventer.

Handlingsprogrammets geografiske prioritering føles urettferdig.

Det har lenge vært sett fram til nye finansieringsformer for avløpsanlegg. Til nå har ekspansive investeringer på avløpssektoren vært favorisert, idet kap. 575 på statsbudsjettet har åpnet adgang for betydelige tilskott for tilrettelegging av nye områder. Likeledes har kommunalbanken hatt betydelige midler til rådighet som lån til grunnlagsinvesteringer. Saneringsoppgaver har det vært adskillig vanskeligere å finansiere. Disse oppgaver er i tillegg meget dyre.

Eliassenkomitéens innstilling som ble avgitt 18. juni 1971 var vel det som innledet forventningene. Da det dukket opp bevilgninger til tilskott på statsbudsjettet, steg forventningene til glad optimisme, men i dag er optimismen ettertrykkelig druknet i Mjøsas ikke helt forurensningsfrie bølger.

Det er ikke så vanskelig å forstå at departementet vil prioritere den katastrofehjelpe som Mjøsaaksjonen har karakter av, men departementet må forstå at man i landet forøvrig er meget på vakt når det gjelder fordelingen av miljøvernressursene.

For det første stiller man spørsmål om hvorvidt de nødvendige kostnader er forholdsmessig høyere i tilfellet Mjøsa enn i landet for øvrig. De høyere rensekra ve ved Mjøsa spiller en beskjeden rolle i det totale kostnadsbilde. Hertil kommer at grøfttekostnader antakelig er lavere rundt Mjøsa enn de er f.eks. hos oss med vår oppdelte topografi og adskillige sprengningsarbeider, noe som

antagelig vil gi oss høyere tall på kostnadssiden enn rundt Mjøsa.

Det blir stadig påpekt at våre gode resipientforhold medfører at det ikke haster med tiltak hos oss. Til dette må det bemerkes at det kan være tilfelle hvor vi når ut til de gode resipienter med utslippene, men det er svært sjelden tilfelle. De fleste av våre utslipp skjer i innelukkede farvann med sterke friluft- og rekreasjonsinteresser i nær tilknytning. Terskelfjorder og innelukkede farvann kan være direkte truet av v rige skader også hos oss.

At friluft- og rekreasjonsverdiene på vår kyststripe er av stor betydning, er jo også Landsplanen inne på i kap. 2 hvor det er spesielt nevnt under avsnittet om friluftsliv.

Mjøsaaksjonen kan som sagt forstås, men når Stortingsmeldingen går videre med prosjekter i samme situasjon, må departementet forstå at vi stiller spørsmålste gn. Er dette vannressurser hvor situasjonen virkelig er så alvorlig? Hvis ikke dette er tilfelle og disse prosjekter får langt gunstigere finansiering enn tiltak i landet forøvrig, bl.a. gjennom omfattende tilskott uten at kostnadene er høyere, må det være tilgitt at vår holdning får karakter av protest. I denne sammenheng er vi opptatt av at prinsippet om at forurenseren betaler blir fulgt opp. Vi ser det slik at når uheldige forurensningsforhold har oppstått, så skyldes det tidligere forsømmelser i de samme områder. Vi kan vanskelig forstå at disse områder skal få mer hjelp enn andre når det ikke er snakk om helt ekstraordinære omkostninger.

Når så mye er sagt, må det legges

til at vi ennå ikke har særlig grunn til å klage. Departementet har vist stor forståelse m.h.t. finansiering av et stort interkommunalt samarbeidsprosjekt i Arendalsområdet, bl.a. gjennom tildeling av § 15 lån. Vi er også meget glad for den bevilgningsramme til miljøverntiltak som er gitt oss i forbindelse med den ekstraordinære vanskelige sysselsettingssituasjon som er ventet i vårt fylke kommende vinter.

Til slutt. La det være sagt at den foreliggende Stortingsmelding nr. 107 er et gledelig dokument i forbindelse med det arbeid vi nå står foran. Ta derfor de bemerkninger som her er framkommet som uttrykk for den store interesse fylkene har i arbeidet med vannressursene. Vi vil gjerne gjøre vårt for at arbeidet skal lykkes.